

Valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta ETENE

KANNANOTTO

Lapsia ja nuoria on suojeltava nikotiinia sisältäviltä tuotteilta*Tiivistelmä*

- Sähkösavukkeiden kokeileva käyttö on lisääntynyt jo alakouluikäisten parissa.
- Kaikki nikotiinia sisältävät tuotteet aiheuttavat riippuvuutta ja ovat terveydelle haitallisia, erityisesti lapsille ja nuorille.
- Lasten ja nuorten kehittyvät aivot ovat herkkiä nikotiinin vaikutuksille ja riippuvuus voi syntyä hyvin nopeasti. Nikotiiniriippuvuus on hoitoa vaativa pitkäaikais sairaus.
- Sähkösavukkeiden ja nikotiinipussien käyttö on merkittävä ongelma kouluissa ja oppilaitoksissa. Vastuuta, valvontaa ja ongelman ratkaisemista ei voi vierittää kouluille ja oppilaitoksille.
- WHO:n tupakkapuitesopimus, johon Suomi on sitoutunut, velvoittaa maita tehokkaiisiin toimiin tupakan kulutuksen ja tupakansavulle altistumisen sekä nikotiiniriippuvuuden ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi. Uudenlaisten nikotiinia sisältävien tuotteiden tuominen markkinoille ei tue sopimuksen tavoitteita.
- Lasten ja nuorten keskuudessa liikkuu nikotiinituotteita, joiden nikotiinipitoisuus on sallittua suurempi ja jotka voivat sisältää kiellettyjä aineita, kuten makuaineita ja raskasmetalleja.
- Tupakkalakiin nyt tai myöhemmin tehtävien muutosten hyöty on vähäinen, mikäli lasten ja nuorten parissa liikkuu runsaasti laittomasti maahantuotuja sähkösavukkeita ja muita nikotiinia sisältäviä tuotteita.
- Sähkösavukkeita ja nikotiinipusseja markkinoidaan suoraan lapsille ja nuorille sosiaalisen median välityksellä, ja lasten ja nuorten on helppo hankkia niitä sosiaalisen median kautta.
- Tarvitsemme laajempia yhteiskunnallisia toimia lasten ja nuorten suojelemiseksi sosiaalisen median nikotiinituotteisiin liittyviltä ja muilta haitoilta
- Lasten terveyttä on suojeltava haitallisilta asioilta, ja sähkösavukkeiden kokeilemisen ja käytön lisääntyminen ja siirtyminen yhä nuorempiin ikäryhmiin tarkoittaa, ettei yhteiskunta ole tässä onnistunut.

Tausta

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) kouluterveyskyselyn mukaan sähkösavukkeiden päivittäinen tai satunnainen käyttö on lisääntynyt viime vuosina, erityisesti tytöillä. Kokeileva käyttö on lisääntynyt myös kaikkein nuorimpien, eli alakoulun 4.-5.-luokkalaisten keskuudessa¹. Sähkötupakoinnin lisäksi myös nikotiinipussien käyttö on yleistä nuorten parissa, erityisesti pojilla. Asia on herättänyt huolta ja yhteiskunnallista keskustelua.

Sähkösavukkeet ja nikotiinipussit

Sähkösavukkeet ovat akkukäyttöisiä laitteita, joilla kuumennetaan laitteen säiliössä olevaa nestettä hengitettäväksi aerosoliksi. Sähkösavukenesteissä nikotiinia saa olla enintään 20 mg/ml. Nikotiinipussit ovat nuuskan tavoin käytettäviä annospusseja, jotka eivät sisällä tupakkaa. Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus (Fimea) luokitteli aiemmin nikotiinipussit lääkevalmisteiksi, mikä tarkoitti lääkelain (395/1987) nojalla rajoituksia maahantuontiin ja myyntiin. Keväällä 2023 Fimea tiedotti uudelleenarvioinnin tuloksena, että nikotiinipussit eivät

¹ [Tupakka- ja nikotiinituotteiden käyttö ja hankintatavat nuorilla oppilaitostyypeittäin 2017–2023 \(julkari.fi\)](#)

enää kuulu lääkelain soveltamisalaan, mikä tarkoitti mahdollisuutta myydä nikotiinipusseja Suomessa tupakan vastikkeena ilman vähittäismyyntilupaa. Fimean muuttunut tulkinta on johtanut nikotiinipussien maahantuonnin lisääntymiseen, myymiseen päivittäistavara-kaupoissa ja markkinoinnin lisääntymiseen verkossa siitä huolimatta, että tupakkalain (549/2016) mukaan tupakkatuotetta, tupakan vastiketta, tupakointivälinettä, tupakkajäljitelmää, sähkösavuketta tai nikotiininesettä ei saa markkinoida. Syyskuussa 2023 valtioneuvosto kielsi kemikaalilain (599/2013) nojalla Suomen markkinoilta nikotiinipussit, joissa on 20 milligrammaa tai enemmän nikotiinia.

Käytännössä lasten ja nuorten parissa liikkuu laittomasti maahantuotuja sähkösavukkeita, joiden sisältämä nikotiinipitoisuus on sallittua suurempi ja jotka sisältävät kiellettyjä aineita, kuten erilaisia makuaineita. Nikotiinittomat, sähkösavukkeen kaltaiset kertakäyttölaitteet ovat tupakan vastikkeen asemassa, eli esimerkiksi alaikäisten hallussapitokiello ja etämyyntikiello eivät koske niitä. Nikotiinipusseja koskeva tupakkalain muutosesitys on tulossa eduskunnan käsittelyyn huhtikuussa 2024.

Terveyshaitat

Sähkösavukkeiden ja nikotiinipussien terveyshaittoja ei tunneta vielä täysin. Sähkösavukkeissa käytetyt nesteet sekä tekniikka ovat muuttuneet niiden myyntiaikana jatkuvasti, vaikeuttaen terveysvaikutusten arviointia. Sähkösavukeneesteistä ja -aerosolista on kuitenkin löydetty lukuisia terveydelle haitallisia aineita. Terveyshaittojen selvittämistä vaikeuttaa se, että lasten ja nuorten parissa liikkuu myös sähkösavukkeita, jotka ovat tulleet maahan laittomasti, eli sähkösavukkeita, jotka sisältävät erilaisia Suomessa kiellettyjä maku- ja muita aineita. Lasten ja nuorten parissa suosituista sähkösavukkeista on löytynyt muun muassa korkeita lyijypitoisuuksia².

Sähkösavukkeiden käyttö haittaa keuhkojen normaalia toimintaa ja edesauttaa sydän- ja verisuonitaudeille sekä hengityssairauksille altistavien muutosten syntyä elimistössä. Siitä riippumatta, tuleeko nikotiini sähkösavukkeista, nikotiinipusseista tai muista nikotiinia sisältävistä tuotteista, nikotiini vaikuttaa haitallisesti kehittyviin aivoihin ja aiheuttaa voimakasta riippuvuutta, jolle lapset ja nuoret ovat erityisen alttiita. Nikotiiniriippuvuus vaikuttaa keskushermoston nikotiinireseptoreiden määrään ja toimintaa, jonka seurauksena käytön lopettamisesta aiheutuu vieroitusoireita. Nikotiiniriippuvuus on farmakologisilta ja käyttäytymistä sääteleviltä tekijöiltään muiden aineriippuvuuksien kaltainen ja täyttää kansainvälisen psykiatrisen luokituksen mukaan kemiallisen riippuvuuden kriteerit. Nikotiiniriippuvuus ja vieroitusoireet voivat ilmetä keskittymis- ja univaikeuksina sekä ärtyneisyytenä, joka haittaa esimerkiksi opiskelukykä. Nikotiini kiihdyttää sydämen sykettä, supistaa verisuonia ja nostaa verenpainetta. Nikotiinin tiedetään vaikuttavan haitallisesti myös muun muassa sokeriaineenvaihduntaan, kolesteroliarvoihin, ja se on myös yhdistetty syöpien kehittymismekanismiin. Vahvojen nikotiinipussien käyttö voi myös johtaa myrkytykseen.^{3,4,5,6,7}

Tuoreessa Käypä hoito suosituksessa⁸ korostetaan, että nikotiiniriippuvuus on hoitoa vaativa pitkäaikaissairaus. Suosituksen mukaan ehkäisy tulee kohdistaa 9–18-vuotiaisiin ja asiaa tulee käsitellä lasten-, äitiys- ja ehkäisyneuvolassa sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa.

² <https://yle.fi/a/74-20053056>

³ WHO Technical note on the call to action on electronic cigarettes (<https://www.who.int/publications/m/item/technical-note-on-call-to-action-on-electronic-cigarettes>)

⁴ GBD 2015 Risk Factors Collaborators. Global, regional, and national comparative risk assessment of 79 behavioural, environmental and occupational, and metabolic risks or clusters of risks, 1990-2015: a systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2015. *Lancet* 2016;388(10053):1659-1724

⁵ WHO study group on tobacco product regulation: report on the scientific basis of tobacco product regulation: ninth report of a WHO study group (<https://www.who.int/publications/i/item/9789240079410>)

⁶ Nicotine use among children and young people - Consequences and prevention (https://vidensraad.dk/sites/default/files/node/field_downloads/vff_nicotine_rapport_DIGI_spread_01.pdf)

⁷ Rose JJ, Krishnan-Sarin S, Exil VJ et al. Cardiopulmonary Impact of Electronic Cigarettes and Vaping Products: A Scientific Statement From the American Heart Association. *Circulation*. 2023 Aug 22;148(8):703-728 (<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/37458106/>)

⁸ Duodecim Käypä hoito –suositus: Nikotiiniriippuvuuden ehkäisy ja hoito (<https://www.kaypahoito.fi/hoi40020#R1>)

Haittojen vähentämisen käsite

Haittojen vähentämisen (harm reduction) käsitteellä tarkoitetaan pyrkimystä vähentää päihteisiin ja muihin haitallisiin asioihin liittyviä haittoja. Tupakkateollisuus käyttää haittojen vähentämisen käsitettä harhaanjohtavasti ja tarkoitushakuisesti vertaamalla erilaisten nikotiinia sisältävien tuotteiden haittoja pyrkien synnyttämään mielikuvaa uudenlaisten nikotiinia sisältävien tuotteiden, kuten sähkösavukkeiden ja nikotiinipussien, vähäisistä haitoista tai haitattomuudesta. Tupakkateollisuudella on kaupallinen intressi kasvattaa nikotiinia sisältävien tuotteiden valikoimaa. Kansanterveyden ja tupakkateollisuuden etujen välillä on pysyvä ja sovittamaton ristiriita. Lapset ja nuoret ovat erityisen alttiita harhaanjohtaville viesteille. Kaikki nikotiinia sisältävät tuotteet ovat haitallisia ja aiheuttavat tai pitävät yllä nikotiiniriippuvuutta. Erityisen haitallisia ne ovat lapsille ja nuorille.

Sähkösavukkeet ja nikotiinipussit ovat merkittävä ongelma kouluissa ja oppilaitoksissa

Sähkösavukkeista ja nikotiinipusseista on tullut kouluissa ja oppilaitoksissa merkittävä ongelma. Lapset ja nuoret käyttävät sähkösavukkeita tai vastaavia "vape"-laitteita ja nikotiinipusseja koulupäivien aikana ja niillä myös käydään kauppaa. Mediatietojen mukaan⁹ sähkösavukkeiden käyttöön liittyviä tuotteita ovat kaupitelleet jopa alle 10-vuotiaat. Lasten ja nuoret haluavat kuulua joukkoon ja heidän voi olla vaikea kieltäytyä kokeilemasta nikotiinia sisältäviä tuotteita, jos tuotteet ovat heidän arkiympäristössään jatkuvasti esillä. Koulut ja oppilaitokset ovat merkittäviä lasten ja nuorten terveyttä ja hyvinvointia edistäviä ympäristöjä ja niiden tulisi olla turvallisia paikkoja lapsille ja nuorille.

Oppilaitoksen henkilökunnalla ei ole nykyainsäädännön mukaan mahdollisuutta ottaa sähkösavukkeelta tai nikotiinipusseilta näyttäviä tuotteita haltuun, jos on epävarmaa, sisältävätkö ne nikotiinia. Ulkoisesti on vaikea päätellä, mitä sähkösavuke tai nikotiinipussia muistuttava tuote sisältää. Lainsäädäntömuutoksia on valmistella, mutta on huomattava, että vaikka myös nikotiinittomien sähkösavukkeiden ja ns. energianuuskan hallussapito kielletäisiin, ei se tule yksinään ratkaisemaan kouluissa ja oppilaitoksissa ilmenevää ongelmaa, sillä sähkösavukkeiden ja nikotiinipussien huomaamaton käyttö on helppoa. Ei myöskään olisi oikein tai kohtuullista jättää ongelmaa koulujen ja oppilaitosten henkilökunnan ratkaistavaksi, vaan asiaan puuttumiseksi tarvitaan laajempia yhteiskunnallisia toimia. On tärkeää, että koulut ja vanhemmat saavat asiantuntija-apua oikean tiedon välittämisessä lapsille ja nuorille sähkö tupakoinnin ja nikotiinipussien haitoista, sillä tieto vaikuttaa päätökseen kokeilla tai olla kokeilematta. Asiantuntijavetoisia infotilaisuuksia kouluille onkin suunniteltu¹⁰.

Tupakkapolitiikan tavoitteet

Suomen tupakkapolitiikka on nojannut nikotiinia sisältävien tuotteiden käytön aloittamisen ehkäisemiseen ja tupakkalain tavoitteena onkin nikotiinipitoisten tuotteiden *käytön loppuminen*. Sosiaali- ja terveysministeriö asetti helmikuussa 2022 työryhmän, jonka tehtävänä oli tehdä esityksiä lakimuutoksiksi ja muiksi toimenpiteiksi, jotka tukevat ja edistävät tupakka- ja nikotiinituotteiden käytön loppumista vuoteen 2030 mennessä. Työryhmän loppuraportti julkaistiin vuonna 2023¹¹. Suomi on ratifioinut vuonna 2005 tupakoinnin torjuntaa koskevan Maailman terveysjärjestön (WHO) puitesopimuksen (Framework Convention on Tobacco Control). Kansainvälinen tupakkapuitesopimus velvoittaa maita tehokkaisiin toimiin tupakan kulutuksen ja tupakansavulle altistumisen sekä nikotiiniriippuvuuden ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi. Tavoitteena on suojata nykyisten ja tulevien sukupolvien terveyttä. Uudenlaisten nikotiinia sisältävien tuotteiden tuominen markkinoille ei ole linjassa edellä mainittujen tavoitteiden kanssa. Lapsia ja nuoria tulee suojella nikotiinia sisältävien tuotteiden

⁹Moni ajattelee lyövänsä rahoiksi sähkö tupakkaa diilamaalla, mutta voikin joutua itse rikoksen uhriksi – nuorimmat myyjät 8-vuotiaita | Keski-Suomi | Yle

¹⁰ <https://thl.fi/ajankohtaista/tapahtumat/tapahtumakalenteri/2024-04-17/uudet-nikotiinituotteet-ilmiona-mista-kyse-osa-i-miniwebinaari>

¹¹ [Tupakka- ja nikotiinipolitiikan kehittäminen : Työryhmän toimenpide-ehdotukset 2023 - Valto \(valtioneuvosto.fi\)](#)

aiheuttamalta riippuvuudelta ja niiden terveyshaitoilta. Maailman terveysjärjestö (WHO) on antanut joulukuussa 2023 ns. toimintakehotuksen, jossa se vaatii välittömiä toimia lasten suojelemiseksi sähkö tupakoinnin vaaroilta¹².

On huomattava, että tupakkalakiin nyt tai myöhemmin tehtävien muutosten hyöty on vähäinen, mikäli lasten ja nuorten parissa liikkuu runsaasti laittomasti maahantuotuja sähkösavukkeita ja muita nikotiinia sisältäviä tuotteita.

Lapsen oikeudet

Lapsen oikeudet ovat kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa ja kansallisessa lainsäädännössä turvattuja oikeuksia, jotka kuuluvat lapsille. Kansainvälisistä sopimuksista laajin ja tunnetuin on Yhdistyneiden kansakuntien (YK) lapsen oikeuksien yleissopimus¹³. Se tarkoittaa sopimusvaltioiden velvollisuutta toteuttaa lasten oikeuksia, joihin kuuluu esimerkiksi terveys, koulutus, tasa-arvo ja turvallisuus. Nikotiinia sisältävien tuotteiden kokeilu jo lapsuudessa ja nuoruudessa lisää todennäköisyyttä pysyväälle nikotiinituotteiden käytölle, ja se voi myös lisätä riskiä muiden päihteiden kokeiluun. Lapsia on suojeltava heidän terveytensä kannalta haitallisilta asioilta.

Sosiaalisen median rooli on merkittävä

Sähkösavukkeiden ja nikotiinipussien markkinointi sosiaalisessa mediassa on laajaa ja kohdennettu taitavasti lapsille ja nuorille. Laittomasti maahantuodut sähkösavukkeet voivat olla sarjakuvahahmoilla tai muuten lapsia kiinnostavalla kuvilla päällystettyjä, ja niissä on usein lapsiin vetoavia makuaineita, mikä selittää osaltaan käytön ja kokeilun lisääntymistä. Lapsilta ja nuorilta itseltään saatujen tietojen mukaan nikotiinia sisältäviä tuotteita, kuten myös muita päihteitä, on erittäin helppo hankkia sosiaalisen median (esimerkiksi Snapchat ja Telegram) kautta. Sosiaalisen median tuomat riskit eivät rajoitu päihteisiin, vaan muun muassa Snapchatin kautta tytöt saavat alastonkuvapyyntöjä ja TikTok tarjoaa algoritmiansä välityksellä esimerkiksi syömishäiriöihin ja itsetuhoisuuteen liittyvää materiaalia lasten ja nuorten nähtäväksi.

Lapsia ja nuoria on suojeltava sosiaalisen median nikotiinituotteisiin liittyviltä ja muilta haitoilta, ja esimerkiksi tupakkalakiin nyt tai myöhemmin tehtävien muutosten vaikutus sosiaaliseen median kautta tapahtuvaan nikotiinituotteiden markkinointiin ja myymiseen on todennäköisesti vähäinen. Tarvitsemme laajempaa yhteiskunnallista keskustelua esimerkiksi sosiaalisen median käytön rajoittamisesta, käytön tavoista ja ikärajoista. Muun muassa lapsiasiavaltuutettu on ottanut esiin, että vastuuta lasten suojelemisesta ja sosiaalisen median haitallisten vaikutusten vähentämisestä tulee siirtää myös sosiaalisen median palveluita tarjoavien yritysten vastuulle¹⁴.

Lasten terveyttä on suojeltava haitallisilta asioilta, ja sähkösavukkeiden kokeilemisen ja käytön lisääntyminen ja siirtyminen yhä nuorempiin ikäryhmiin tarkoittaa, ettei yhteiskunta ole tässä onnistunut.

¹² [Urgent action needed to protect children and prevent the uptake of e-cigarettes \(who.int\)](https://www.who.int/news-room/feature-stories/urgent-action-needed-to-protect-children-and-prevent-the-uptake-of-e-cigarettes)

¹³ [YLEISSOPIMUS lapsen oikeuksista - FINLEX ®](#)

¹⁴ [Lapsiasiavaltuutettu Utahin some-laista: Kasvatusvastuuta ei voi ulkoistaa valtiolle | Kotimaa | Yle](#)